

SAŽETCI

Sanja Špoljar Vržina

Antropološka analiza vukovarsko-hrvatske mimetičke “normalnosti”. Kontinuiteti, diskontinuiteti i redukcionistički aktivizam

U radu se propituje funkcionalnost zaborava kronologije hrvatskih ratnih i poslijeratnih zbivanja (od ranih 1990-ih do danas), lokalno i globalno, u svrhu uspostave diskursa “prohodnosti” euroatlantskog tržišta. Šire od toga, propituju se posljedice mehanizama globalnog upravljanja zajednicama kroz uspostavu mimetičkog (civilnog) društva i održavanja liberalnog mira. Prema vodećim autorima internacionalnih odnosa održavanje “liberalnog mira” predstavlja glavnu osovinu vrlo vidljivog i opasnog utilitarnog manipuliranja kulturalnim i socijalnim promjenama. Tako mimesis, shvaćen u okviru svojeg najranijeg konceptualnog impostiranja, upozorava na raspad društva u kojem granice nestaju i svatko gubi svoje mjesto. Koliko su društva održiva ako je svako znanje zamjenjivo aktivizmom, svako iskustvo zamjenjivo lažnom empatijom ili svaka povijest podvrgnuta hijerarhiji hegemonijalne rasističke podčinjenosti? Što se događa s društvom u kojem branitelji/veterani postaju socijalni korisnici; pacijenti, potrošači zdravstvenih usluga; silovani i masakrirani u ratu – žrtve namirene isplaćenim naknadama? Što se događa s populacijama podvrgnutim suspenzijama proživljenog, sve do dolaska emisara UN-a (slučaj silovanih žena i Pitt-Jolie); visokih dužnosnika Haškog suda (slučaj genocida nad Hrvatima, suđenja hrvatskim generalima i srpske protutužbe za genocid) ili aktivističkih miritelja (slučaj 100-postotnih invalida branitelja i ekstremnog demokratskog deficita oficijelnih podupiratelja importirane demokracije)? Sve su te populacije ujedinjene u osiromašenosti, nepravdičnosti i nejednakosti koja im je nametnuta, dok se koncept tržištem uspostavljene “elite”, još od doba rata, nameće kao solipsistička utjeha održivosti barem jednog poretka usred društvenog ništavila. Onog mimetičkog, komunističko-neoliberalnog totalitarizma koji suverenitet, individualni ili nacionalni, čini još ranjivijim. Ne određuje nas više samo ono što ne smijemo misliti, već sada, i ono što ne smijemo imati – od vlastitih proizvoda do vlastitih iskustava recentne povijesti do neovisnosti.

Božo Skoko

Medijska slika Hrvatske 1991. u europskoj javnosti – uloge propagande, stereotipa i odnosa s javnošću

Rad analizira percepciju Hrvatske u europskoj javnosti početkom devedesetih godina prošlog stoljeća u vrijeme raspada Jugoslavije, proglašenja hrvatske neovisnosti i obrane od velikosrpske agresije. Hrvatska je 1991. bila prilično nepoznata, a uzroci sukoba na prostoru bivše Jugoslavije nedovoljno jasni. U pojedinim javnostima Hrvatska i njezini odnosi sa Srbijom bili su promatrani kroz stereotipe i nagomilane dezinformacije. Rad otkriva uzroke takve percepcije i medijske slike, a tri su ključna elementa: dugogodišnja i utjecajna jugoslavenska propaganda, utjecaj Beograda na tadašnju jugoslavensku diplomatsku mrežu i izvještavanje dopisnika inozemnih medija te nerazumijevanje i nezainteresiranost svjetskih moćnika za događanja u tadašnjoj Jugoslaviji. Presudnu ulogu u promjeni te percepcije nisu imala izravno zbivanja na terenu, već pokretanje odnosa s javnošću, otvaranje komunikacije s inozemnim javnostima od strane pojedinih hrvatskih institucija te sustavno informiranje javnosti, neutraliziranje stereotipa i dezinformacija.

Dražen Živić, Ivo Turk i Nikola Šimunić

Demografske promjene u Vukovarsko-srijemskoj županiji (2001.–2014.) u zrcalu nacionalne sigurnosti

Zbog svojeg pograničnog položaja prema Republici Srbiji i Bosni i Hercegovini Vukovarsko-srijemska županija s motrišta nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske ima prvorazredno značenje. To više jer je riječ o županiji koja je u demografskom smislu pretrpjela vrlo visoke ljudske gubitke u Domovinskom ratu. Poslijeratna obnova i revitalizacija gospodarstva nije donijela pozitivne pomake u demografskom razvoju, pa Vukovarsko-srijemsku županiju u posljednja dva međupopisa karakterizira snažna ukupna i parcijalna depopulacija (prirodna i emigracijska) te uznapredovao proces demografskog starenja. Naročito zabrinjava demografsko praznjenje graničnih općina i gradova prema Bosni i Hercegovini i Republici Srbiji. Snažan utjecaj na demografske promjene imaju i migracije, što u kontekstu trenutačnih i predvidivih demografskih indikatora sve više nameće pitanje/problem moguće supstitucije stanovništva, a time i moguće ugroze nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.

Ivo Džinić

Vukovar – žrtva političkih mitova

U pozadini članka stoji fenomen političkoga mita koji uslijed determinacije određene političke ideologije može izgubiti svoju izvornu strukturu i prikloniti se ekskluzivizmu. Na taj način nerijetko dolazi do njegova iskorištavanja kao dobro osmišljenoga političkog oružja. Metoda promoviranja tako stvorenoga političkog mita odnosi se na instrumentalizaciju jezika za oblikovanje svijesti i tumačenje stvarnosti, uvođenje ritualnih oblika ponašanja, koji slabe čovjekove razumske snage, a time i na gubljenje svake moralne odgovornosti pojedinca. U tom smislu politički mit nerijetko stoji u temeljima različitih oblika totalitarnih društveno-političkih uređenja.

Nadalje, takvi politički mitovi žele promijeniti čovjeka kontrolirajući ga, a veliku ulogu pritom imaju moderni politički vođe koji se služe tehnikom upravljanja putem fantazija i davanjem obećanja bez pokrića. Dakle, krajnji cilj tako stvorenoga političkog mita jest oblikovanje određenoga vrijednosnog sustava koji se temelji na fantaziji i neobjektivnom prikazu postojeće stvarnosti, pa se slobodno može govoriti i o svojevrsnoj manipulaciji ljudima u svrhu ostvarivanja prethodno zacrtanih ciljeva. U tom smislu će mit po sebi očito trajno ostati politički atraktivan i iskoristiv fenomen.

Na temelju ovakvog razumijevanja fenomena modernoga političkog mita kao i njegovih tehnika, u članku će se nastojati pokazati kako je grad Vukovar i za vrijeme Domovinskoga rata u Hrvatskoj, ali i danas, još uvijek u mnogočemu jedinstvena paradigma žrtve različitih oblika političkih mitova.

Josip Esterajher

Vukovar – presuda Međunarodnog suda (ICJ) – politološki pristup

Presuda Međunarodnog suda (International Court of Justice) u svezi s hrvatskom tužbom za genocid protiv Srbije i srbijanske protutužbe, premda nijeće postojanje genocida, predstavlja nov akt za tumačenje procesa i događaja tijekom Domovinskog rata. Iako meritorno sudište Ujedinjenih naroda nije sukob u Hrvatskoj i napose u Vukovaru odredilo kao genocid, a istovremeno nije bilo dužno odrediti prirodu sukoba, argumentacija dana u presudi ostaje pravniciima, politolozima, sociolozima, povjesničarima i drugim znanstvenicima i publicistima za razradu i nadopunu analiza sukoba 90-ih godina prošlog stoljeća.

Politološki pristup u ovom radu usmjeren je na pozicioniranje Vukovara u presudi ICJ-a, razumijevanje sukobljenih politika i aktera, njihovih namjera i posljedica. U radu se nastoji odrediti priroda sukoba i po mogućnosti ideologija sukobljenih aktera. Također se nastoji ispitati u kojoj je mjeri ukazivanje na Srbiju kao agresora (na području Hrvatske i napose Vukovara) i pripadnu ideologiju (velikosrpsku) našlo mjesta u zaključcima ICJ-a. Na koncu valja propitati geopolitičke i sigurnosne posljedice presude ICJ-a za Hrvatsku i Srbiju.

Branimir Kurmaić i Domagoj Matić

Vukovar kao simbol nacionalnog u kontekstu paneuropskih vrijednosti

Nakon Domovinskog rata Vukovar je, zahvaljujući svojoj ulozi u stvaranju Republike Hrvatske, postao simbol nositelj onog nacionalnog u Hrvatskoj. U vremenu nastanka Republike Hrvatske, ideja nacionalnog u Europi već je polako prepustila mjesto europskom ili nadnacionalnom. Kao što se moglo vidjeti na primjeru lista *Charlie Hebdo*, suvremene paneuropske vrijednosti poput antifašizma, liberalizma i multikulturalizma nužno su nadnacionalnog karaktera te ne ostavljaju prostor vrijednostima partikularnog, odnosno nacionalnog karaktera. To se događa zbog činjenice da se ideje nacionalnog i nadnacionalnog nužno isključuju. Iz toga proizlazi pitanje jesu li politika manipuliranja suverenitetom, revizionizam u vidu ćirilčnih ploča te relativizacija Domovinskog rata direktna posljedica paneuropske paradigme i njezinog sukoba s nacionalnim u Hrvatskoj ili su samo pojava svojstvena društvenoj i političkoj slici Hrvatske. Rad se usredotočuje na ideju nacionalnog u kontekstu Vukovara te na to što ideja nacionalnog predstavlja za budućnost razvoja Europske unije.

Danijel Labaš i Mateja Večerić

Ratno izvještavanje *Glasa Koncila* o agresiji i okupaciji Vukovara

Rad se bavi analizom prilogā tjednika *Glas Koncila* u doba Domovinskog rata 1991. godine, a u središtu je analize izvještavanje toga katoličkoga medija o borbi za Vukovar. Kvalitativnom analizom sadržaja u središte su stavljena pitanja vezana uz ratno izvještavanje i novinarsku etiku zato što se u izvještavanju kod nasilnih sukoba često postavljaju pitanja vezana uz načela na kojima počiva novinarska etika kao što

su istinitost, objektivnost, nepristranost i odgovornost samih novinara u ratno vrijeme. Karl Bücher još je 1926. iznio tezu da “svaki rat koji se vodi oružjem prati i rat uz pomoć tiskarskog crnila u kojem svaka strana nastoji za sebe pridobiti javno mišljenje”, a uobičajeno se govori da je istina uvijek prva žrtva rata. U vrijeme rata postoji velika opasnost od propagande, cenzure, manipulacije i lažiranja informacija te brojnih drugih neetičnih postupaka. Carl von Clausewitz drži da “velik dio informacija koje se dobivaju tijekom rata jest proturječan, još veći dio netočan, a daleko najveći dio prilično nesiguran” to jest nepouzdan.

Ovim istraživačkim radom preispituje se etičnost tekstova *Glasa Koncila* te se ispituje je li u njima bilo mogućeg poticanja i širenja međuvjerske ili međunacionalne mržnje. Dobiveni rezultati mogu ujedno biti doprinos ne samo proučavanju medija i novinarske etike u ratu, nego i proučavanju etičnosti izvještavanja u katoličkom tisku, tj. u *Glasi Koncila*, u sasvim konkretnim prilikama ratnoga sukoba i borbe za neovisnost Hrvatske protiv velikosrpske agresije u kojoj je Vukovar pretrpio posebnu žrtvu i postao ne samo grad-simbol, nego i grad-heroj za cijelu Hrvatsku. S pomoću analize sadržaja dolazi se do dubljeg shvaćanja poruka autora, njihovih stajališta, intencija i očekivanja. Analiza sadržaja obuhvaća razdoblje od 12. svibnja 1991. (broj 30) do 24. studenog 1991. (broj 47). To razdoblje odabrano je zato što se u broju 30/91. spominje misa zadušnica za 12 hrvatskih policajaca poginulih u Borovu Selu, dok je broj 47/91. prvi broj nakon okupacije Vukovara 18. studenog 1991. godine. Upravo su novinski prilozi kojima je tema “bitka za Vukovar” uzeti kao temeljna jedinica analize, a za potrebe istraživanja izrađena je analitička matrica. Glavni je cilj istraživanja ispitati načine i etičnost izvještavanja katoličkog tjednika o agresiji i padu grada Heroja – Vukovara, a temeljna je hipoteza da *Glas Koncila* nije pozivao na međuvjersku ili međunacionalnu mržnju.

Andrija Platužić, Željko Živanović i Ozren Žunec

Roj kod Ilače '91. – izgubljena pobjeda

U rujnu 1991. kod Ilače nekoliko je skupina branitelja zaustavilo snage iz sastava Prve proleterske gardijske mehanizirane divizije u nastupanju. Gubitci u ljudstvu, tehnici i posebno u vremenu jasno govore o porazu mnogostruko jačeg napadača. Četvrt stoljeća poslije taj događaj i dalje ostaje nedovoljno istražen i time postaje još jedna manifestacija memoricida. Temeljem raspoložive literature i razgovora s kazivačima koji su bili očevici i sudionici događaja, rad raščlanjuje proces zaboravljanja te pobjede hrvatskih snaga usredotočujući se na odabrane uzroke te pojave. Prva skupina uzroka proizlazi iz značaja “Vukovarske epopeje” koja je zasjenila događaje u svojoj neposrednoj, pa i daljoj prostornoj i vremenskoj “blizini”. Druga skupina razloga proizlazi

iz činjenice da suprotnoj strani pretrpljeni poraz umanjuje privlačnost istraživanja tog događaja. Treća je vezana na pomirbeno-tranzicijsku paradigmu ustrojavanja hrvatske vojske. Naime, pripadnici JNA, koji u tom vremenu a i mjesecima poslije prelaze na hrvatsku stranu, nisu posebno zainteresirani za rasvjetljavanje tog i sličnih događaja iz rane faze rata. Takvo ponašanje s jedne strane posljedica je razumljivog ustezanja od bilo kakvog samoinicijativnog spominjanja vlastite uloge u neprijateljskim redovima. S druge pak strane tu je utjecaj profesionalne kulture te pod njenim dominantnim utjecajem formiranih osobnih stavova kojima se ne priznaju, obezvrjeđuju ili ignoriraju spontana, prilagodljiva, labava organiziranja neprofesionalaca u borbenim djelovanjima. No upravo ta pojava, za čije se razne oblike pojavljivanja kroz povijest u literaturi nailazi na naziv rojenje, zatekla je tog kasnog ljeta '91. kod hrvatskog sela Ilače nespremne napadače profesionalce.

Gordan Črpić i Josip Bošnjaković

Razlozi i izazovi krize identiteta muškarca i očinstva u hrvatskom poslijeratnom društvu

Muškarac i otac u hrvatskom poslijeratnom društvu suočavaju se s poteškoćama vrednovanja vlastitog identiteta, što je još više naglašeno kod onih očeva i muškaraca koji su 90-ih godina branili dom i domovinu. Ukazati i progovoriti o izvorima krize identiteta pomaže jasnije osvijetliti i procese koji će pomoći njegovoj izgradnji. I osobni i društveni faktori pridonijeli su protekle 24 godine tome kako gledamo na očeve i muškarce, no to ne znači da svoj pogled ne možemo mijenjati. Posvijestiti na psihološkoj razini što se tijekom rata i poraća događalo s muškarcima i očevima, na poseban način braniteljima, može danas pomoći u jasnijem i kvalitetnijem vrednovanju njihove žrtve i dara. Oni su nam ostavili baštinu na kojoj danas gradimo sadašnjost i budućnost. Iz godine u godinu svjedoci smo kako je žrtva poginulih očeva i muškaraca silnica koja privlači i mlade i stare naraštaje u Vukovar gdje se mogu nadahnuti na principima, darovima, ranama onih koji su sve žrtvovali radi doma i domovine. Osim psihološke svijesti, društvena dimenzija u vrednovanju identiteta muškaraca o kojima govorimo igra važnu ulogu. Na poseban način se želimo osvrnuti na pitanje srama i ponosa. Sram i ponos se ne odnose samo na muškarce i očeve, branitelje, 90-ih godina, nego je to stvarnost koja je bitna i za današnje naraštaje. Imamo razloga ukazati na ponos i ponosno i zahvalno hodati zbog žrtve zahvaljujući kojoj smo danas slobodni.